

BENEDIKTAS JANKAUSKAS

SLAPTOJI LIETUVOS ISTORIJA

Nutylėti pasakojimai apie aisčius, pervadintus baltais

Benediktas Jankauskas

SLAPTOJI LIETUVOS ISTORIJA

Nutylėti pasakojimai apie aisčius, pervadintus baltais

Publikacijų rinkinyje yra 14 mokslinių straipsnių
iš AISČIŲ (žemaičių, kuršių, lietuvių ir kt.) senovės istorijos,
7 mokslo populiarinimo straipsniai ir ištrauka
iš knygos „Žemaičių Jankauskų ir Labženčių giminės“.

Turinys

Pratarmė	7
Ringaudas – prie Lietuvos valstybės ištakų	9
„Žemaitijos korta“ ar Lietuvos istorijos klastotės	29
Profesorius Mykolas Giedraitis – garsiosios kunigaikščių Giedraičių giminės atstovas	44
Daugėja lietuvių kilmės teorijų	66
Dionizas Poška – Žemaitijos ir Lietuvos istorikas iš Bijotų	84
Dionizas Poška kaip istorikas	98
Atkurta Klaipėda – 760 metų. Senajai – ?	116
Juodoji sukaktis: 770 metų nuo taikios kuršių krikšto idėjos sužlugdymo	131
Kokios yra istorinės Žemaitijos ribos?	145
Dar kartą apie bandymus ištrinti aiščių, Žemaitijos ir Lietuvos istorijos faktus	157
Barstyčiuose paminėtos Skuodo mūšio 755-osios metinės	179

DORBIE – ėstuorėnė mūšė 755-ųjų metų pamėnavuojėms	181
Ko nebuvo prisiminta nacionalinės ekspedicijos metu?	184
700 metų nuo didžiojo kunigaikščio Gedimino valdymo pradžios	201
GEDIMINAS – Žemaitijos vaduotojas. 700 metų nuo Gedimino valdymo pradžios	210
Užpalių mūšis – ankstyvo kalavijuočių veržimosi į Lietuvą liudytojas	218
Kaltinėnai–Lietuva: valstybės ištakos istoriniuose šaltiniuose	229
Pamąstymai apie istoriją	233
NESKELBTI STRAIPSANIAI (ŽINUTĖS)	267
Kreivas Žemaičių krikšto propagavimo burbulas. Istorinių faktų iškraipymas.	267
Kreivas Žemaičių krikšto propagavimo burbulas. Įstatymų ignoravimas (II d.)	271
Sąmyšis dėl Klaipėdos krašto – istorinio mažaraštiškumo padarinys	275
Juodoji ranka... Mindaugo garbinimas – ledkalnio keterėlė	277
Istorija, paveldas ir keistenybės knygoje „Žemaičių Jankauskų ir Labženčių giminės“	280

Pratarmė

Senovės istorijos studijomis susidomėjau 2009 m., baigęs aktyvią darbinę veiklą.

Sukaupęs mūsų istorikų neminimų ar prieštaringai vertinamų senovės istorijos duomenų, ėmiausi juos apibendrinti. Kai kuriuos straipsnius išspausdino laikraščiai ar žurnalai.

Dalį panašaus turinio straipsnių siūliau kelių leidinių redakcijoms. Rinkausi skirtingų regionų ar skaitytojų grupių pamėgtus leidinius. Šiame publikacijų rinkinyje panašių straipsnių perspausdinimo vengiau; nurodžiau tik straipsnių pavadinimus ir leidinį, kuriame toks išspausdintas.

Išleidau dvi knygas apie savo gimines. Jose yra ir lokalsios, ir senovės istorijos žinių. Svarbesnes istorijos žinias iš vienos knygos publikuoju šiame straipsnių rinkinyje.

Atidus skaitytojas ras smulkių nuokrypių nuo originalaus spausdinto teksto; taip išvengiu tolimesnio pasitaikiusių aiškiai klaidingų teiginių platinimo.

Skaičiai sakinių ar citatų gale – nuorodos į šaltinį.

Sparčiai kintančioje pažiūrų ir technologijų aplinkoje įžvelgiu ypatingą istorijos vaidmenį; atrodo, dabar mažai kas tai suvokia. Savos tautos istorija nėra populiari; lengvai prigyja „interesų grupių“

brukamos istorijos klastotės. Bandantieji ieškoti tikresnių istorijos šaknų vadinami paniekinamais vardais, kuriuos prisiimti turėtų patys kaltintojai.

Esant tokioms aplinkybėms, savo įžvalgas siekiu publikuoti vienoje knygoje.

Skatinu jaunimą domėtis istorija ir priimti, patikslinti arba atmesti mano pastebėjimus.

Man rašyti galite el. paštu benasjank@gmail.com.

Ringaudas – prie Lietuvos valstybės ištakų

Ne quid veri non audeat (lot.) – „Kas tiesa, drįsk pasakyti.“

Ateities veiksmus galime planuoti pagal turimą patirtį. Jei jos trūksta, tenka vadovautis kitų patarimais, nurodymais ar įsakymais. Norėdami teisingai įvertinti bet kurios valstybės istoriją, apmaudžių klaidų išvengsime prisiminę Škotijos Glazgo universiteto profesorius A. Browningo teiginį: „Istorijos klaidas paprastai lemia ne nelaimingi įvykiai ar nežinojimas, o religiniai arba politiniai tendencingumai.“ („Glasgow Herald“, 1927 m. sausis)

„Jei nežinome tikrosios Lietuvos praeities, tenka vadovautis ta Lietuvos istorija, kuri buvo parašyta (suklastota) siekiant mus mulkinti – tampame minia, aklaish piktais šuniukais, kuriuos politikai ir jiems dirbantys istorikai gali kada panorėję siundyti ant savo asmeninių priešų. Ir kas žino – kada nors už nemokšišumą gali tekti labai brangiai sumokėti.“

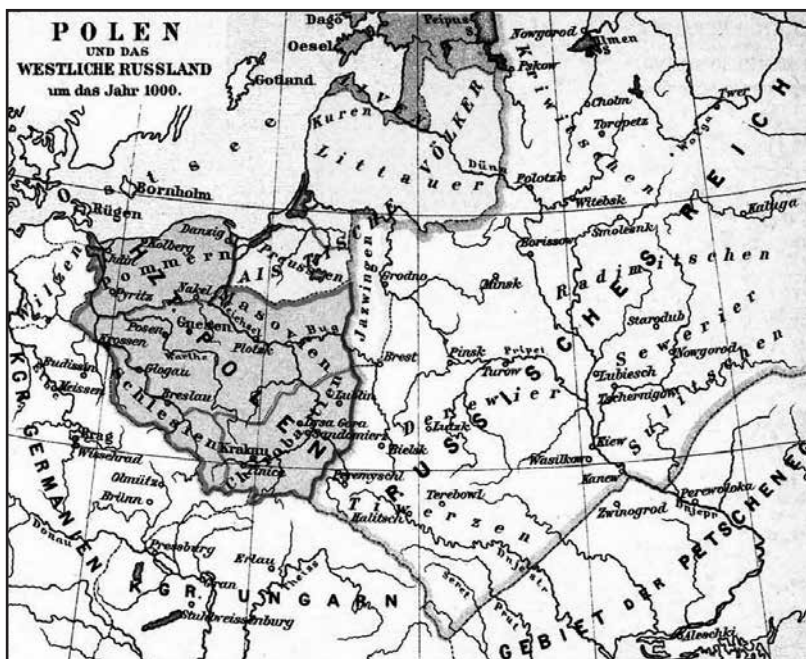
Pagal www.lietuviais.lt

Aisčiai – dabartinių lietuvių ir išnaikintų jų gentainių protėviai

Aisčiai nuo senų senovės buvo lyg „gamtos vaikai“. Jie iš kartos į kartą ypač nuosekliai kaupė ir saugojo atmintyje senolių patirtį, todėl jautėsi kai kuo pranašesni už aplinkinio pasaulio į jų šimtmečiais taikiai gyventą teritoriją besiveržiančius atėjūnus. Būta tvirtinimų, jog senieji lietuviai ir prūsai gyvenę tarp pelkių, neturėję valstybės ir nebuvę pavojingi kaimynams.¹ Dar klasikinės senovės laikais (iki pirmojo tūkstantmečio vidurio) netoli dabartinės Lietuvos teritorijos gyvenę gotai. Gotų istorikas, rašytojas Jordanas 551 metais minėjo *Aesti* kaip visiškai taikingą tautą, užėmusią labai ilgą pajūrio krantą į rytus nuo prie Vyslos gyvenusių *Vidivarii*. Jordanas minėjo, kad gotų karalius Hermanarikas (miręs 375 metais) buvęs savo valstybei prijungęs ir aisčius.²

Pirmojo tūkstantmečio viduryje hunų ir alanų įsiveržėliai pasiekdavo šių dienų Vidurio Lietuvą.³ Maždaug tuo pačiu laiku ir rytų aisčiai (vėliau pavadinti baltais) ėmė veržtis į dabartinę Lietuvos teritoriją.³ Jau tuometinės aisčių gentys suvokė, kad jų išlikimas priklauso nuo apsigynimo galimybių. Jos skubiai susivienydavo prieš užpuolėjus. Iš Rimberto kronikos gerai žinomas Apuolės gyventojų (dabartinis Skuodo rajonas) pasipriešinimas švedų antpuoliui 835 metais.⁴ Tada Švedijos karalius Olafas su didelėmis pajėgomis užpuolęs Apuolę. Apuolės gynėjai priešinęsi aštuonias dienas. Apie 853–854 metus Apuolės pilį buvę apgulę vikingų palikuonys normanai (danai ir švedai).^{2,4} Istoriniuose šaltiniuose yra užfiksuotas ir Lenkijos valdovo Boleslovo Narsiojo žygis į Pamarį, aisčių Prūsiją, 1017 m. susivieniję aisčiai atkakliai pasipriešinę įsiveržusiems agresoriams. Lietuviai, vedami Speros, padėję prūsams.^{5,6} Boleslovas turėjęs atsitraukti į Lenkiją.^{5,7} Apie aisčių ir Lietuvos egzistavimą, Lenkiją valdant Boleslovui I, liudija tuos laikus vaizduojantis žemėlapis

(1 pav.). Jame matoma data – 1000 m., užrašas „Littaver“ ir aiškiai apibrėžtos Lietuvos ribos. Tai akivaizdus ne tik Lietuvos paminėjimas, bet ir teritorijos parodymas dar prieš 1009 metus.

1 pav. Lenkija pradedant valdyti Boleslovui I (992–1000 m.)⁷

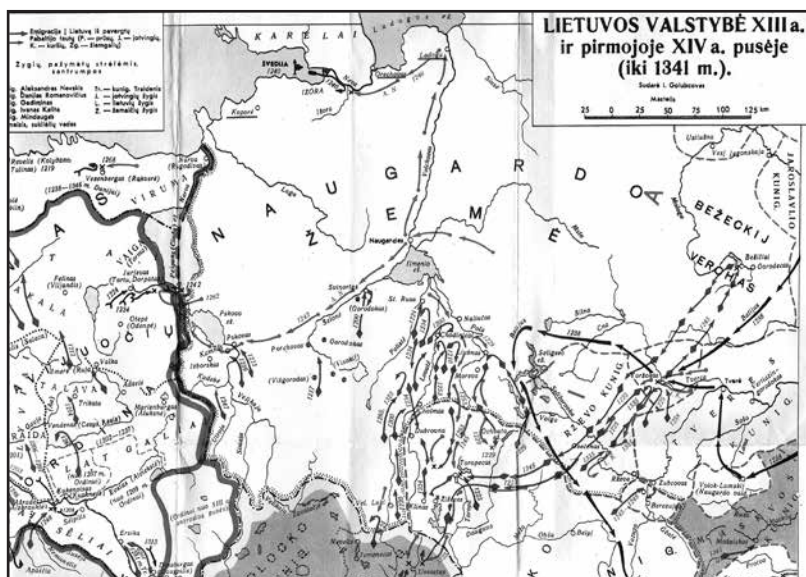
Be pirmojo oficialiai pripažįstamo Lietuvos vardo paminėjimo rašytiniame šaltinyje 1009 metais, XI a. pradžioje 1040 ir 1044 m. žinomi Kijevo Rusios valdovo Jaroslavo žygiai į Lietuvą, minint Jotvingiją.¹³ Pirmasis žygis vadinamas labai sėkmingu, o apie antrąjį vos užsimenama. Galbūt pakartotinis įsiveržimas buvo atmuštas. Rusų metraščiuose minima, kad Lietuvos ir Neromos gyventojai drauge su kuršiais, latgaliais, žiemgaliais ir lyviais mokėjo duoklę Kijevo Rusiai. Baltų gentys nuo seniausių laikų buvo priverstos

vienytis prieš jas puldinėjusius artimus ir tolimesnius kaimynus: švedus, danus, vokiečius, lenkus ir kt. slavus.

Tad neteisūs yra mūsų istorikai, nepagrįstai kartojantys teiginius iš vokiškų, lenkiškų ar rusiškų vadovėlių apie aisčių agresyvumą, jų grobiamuosius karus. Pirmuoju tarp tokių tikėtų įvardyti profesorių Edvardą Gudavičių su jo „Lietuvos istorija nuo seniausių laikų iki 1569 metų“.³ To pavyzdžiu gali būti ir vienas iš naujesnių plačiai visuomenei skirtų leidinių „Lietuva. Šeimos enciklopedija“, kuriame Rimantas Mačernis, rašydamas apie lietuvių kovas su kaimynais iki Lietuvos valstybės susikūrimo, teigia, kad „ilgus dešimtmečius lietuvių karai su abiejų pusių kaimynais buvo grobiamieji“⁴⁸. **Todėl svarbu suprasti, kad grobiamuosius ar plėšiamuosius karus susivienijusios aisčių gentys ėmė organizuoti po patirtų daugkartinių jų nuniokojimų, kaip atsaką į kaimynų agresiją.** Akivaizdu, kad grobiamųjų karų strategiją lietuviai pasisavino iš savo kaimynų, garsėjusių tarpusavio karais. Be jau minėtų švedų, normanų, lenkų ir rusų tiesioginių įsiveržimų į aisčių apgyventas teritorijas, gyventojus pasiekdavo žinios apie toliau vykusius neramumus: 1002–1018 m. lenkų ir vokiečių karą, 1015–1019 m. lenkų puldinėjamą Kijevą ir kt.⁷

Tiesa, yra žinių ir apie XII a. pabaigos – XIII a. pradžios lietuvių žygius į tolimas Rusios sritis. Net tarybiniais laikais, dėstant Rusijos istoriją, buvo minima 1198 m. žemaičių (gal žemaičių ir lietuvių, *aut. past.*) pergalė prie Didžiųjų Lukų prieš jungtinę slavų kariuomenę. Tai liudija ir I. Golubcevo žemėlapis V. Pašuto knygoje „Lietuvos valstybės susidarymas“.¹ Jame pažymėti lietuvių žygiai 1200 m. pro Didžiuosius Lukus iki Cholmo, Chodnicų ir net iki Gorodoko, esančio netoli Ilmenio ežero (2 pav.). Tai tik liudija jau tais laikais buvus galingą valstybę, vykdžiusią tolimus žygius į plačiai žinomą Naugardo žemę.

Aisčių gentys, ypač žemaičiai, ilgiausiai išlaikė pagonybę kaip tikėjimo pagrindą. XIII a. baltai ir jų šiauriniai kaimynai, finougrų

2 pav. I. Golubcevo žemėlapių fragmentas (šiaurės rytų kampas)
iš V. Pašuto knygos „Lietuvos valstybės susidarymas“, Vilnius, 1971 m.

gentys (lybiai, estai), vieninteliai Europoje likę pagonys, tapo „krikšto misijų objektu“. Agresyviai prieš likusius paskutiniuosius pagonis nusiteikę vokiečiai ir kiti senkrikštai, gavę popiežiaus pritarimą, pradėjo „kryžiaus žygius“ prieš pagonis.⁹ Kryžieiviai turėjo ir kitų interesų: prisijungti žemių, gauti duoklių.¹⁰ Net atsidūrę krikščionybės apsuptyje, aiškiai atkakliai priešinosi kitatikiams. Ižūliai brutaliai brukant krikščionybę, ateinančią kartu su raštija, tarp žemaičių įsivyravo klaidinga pažiūra, kad didžiausia grėsmė jų tikėjimui ateina per raštiją. Todėl raštą žemaičiai laikė piktyjų dvasių įrankiu ir Žemaitija ilgiausiai neturėjo rašytinių šaltinių.⁹

Agresorius siutino tai, kad XII a. pabaigoje – XIII a. pradžioje aiškiai priešinosi krikščionybei – organizuotiems Kalavijuočių (Livonijos) ir Vokiečių (kryžiuočių) ordinams bei Lenkijai ir Rusijai. Neįstengdami jėga užvaldyti atkakliausiai pasipriešinusius paskutiniųjų

pagonių, jie ėmėsi ir kitokios taktikos: pasitelkus jėzuitų ordiną buvo sugalvotas naujo tipo propagandinis karas. Žinodami, kad Žemaitija neturėjo savų rašytinių šaltinių, jėzuitai, kaip uolūs popiežiaus skelbiamų „kryžiaus karų“ prieš pagonis rėmėjai, ėmė naikinti bet kokius dokumentus apie Žemaitiją. Jie siekė ištrinti net mažiausią Žemaitijos paminėjimą rašytiniuose istorijos šaltiniuose ir kitokioje literatūroje.⁹ Taip elgtis juos, ko gero, paskatino anksčiau paties Lietuvos valdovo Mindaugo vykdyta politika: naikinti viską, kas žemaitiška. Tuo pasinaudojo ir vokiečių istorikai „Dievo vardu“ maskuodami Kalavijuočių ir Kryžiuočių ordinų pagoniškiems kraštams darytas niekšybes: masiškas pagonių žudynes, moterų prievartavimus, belaisvių kankinimus, plėšikavimus. Livonijos kronikose beveik nebevartojamas ankstesniuose šaltiniuose vartotas net paniekinamas žemaičių vadinimas „saracens“. Aktyviausiai latvių ir estų kolonizavimui priešintis padėję žemaičiai vadinami bendru pavadinimu „lettons“ ar „litowini“.¹¹ Tokia jėzuitų veikla ypač suaktyvėjo po 1566 m., kai jiems buvo leista laisvai įsikurti Lenkijoje.⁹ Lietuvos ir Lenkijos unijos metu Europoje tapo visuotinai priimta Lietuvos istorijos klastotė, kai Žemaitija niekur nebuvo minima. Pasak prof. A. Bumblausko, kėsintasi sunaikinti net Lietuvos vardą: „XVI a. vid., sudarant Liublino uniją, Lietuvą buvo siūloma pavadinti Naująja Lenkija“¹².

Ringaudas – aisčių genčių vienytojas

Svarbiausias šio straipsnio tikslas yra praskleisti užmaršties skraistę nuo ja dangstomo, atrodo, daugiausia prie Lietuvos genčių suvienijimo ir galingos Lietuvos kūrimo prisidėjusio Lietuvos didžiojo kunigaikščio Ringaudo. Kartu siekiama paneigti jau 226 metus egzistuojantį vokiečių istoriko Augusto Ludwigo Schlözerio

sukurptą Lietuvos istorijos modelį su Mindaugo laikų, Krėvos sutarties ir Liublino unijos akcentais bei Lietuvos valstybingumo būklę įvardijančiomis sąvokomis¹² ir, ko gero, tuo pačiu pagrindu XIX a. rusų bei ukrainiečių istorikų D. Ilovaisky ir V. Antonovičiaus mintyse gimusią hipotezę – istorijos klastotę, – kad Lietuvos valstybė buvusi sukurta Mindaugo¹³. Tokia hipotezė ilgus amžius buvo paranki priešiškų šalių istorikams, siekusiems užmarštin gramzdinti pagoniškąją Lietuvos istorijos dalį. Ji, kaip kokia „užburta panacėja“, ilgą laiką temdė ir Lietuvos istorikų protus, kuriant, anot Bumblausko¹²: Simono Daukanto⁵ ir Teodoro Narbuto¹⁴ herojinę Lietuvos istoriją, Adolfo Šapokos ir jo bendraminčių mokslinę įvykinę „Lietuvos istoriją“¹⁵, Zenono Ivinskio „krikščioniškojo eurocentrizmo“ principu rašytąją „Lietuvos istoriją“¹⁶ bei Edvardo Gudavičiaus „modernistinę“ „Lietuvos istoriją“¹³.

Ringaudas, nors labai kukliai, buvo paminėtas net „Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“. Ten rašyta: „Ringaudas, Rimgaudas, Lietuvos metraščių platesniojo ir plačiojo sąvadų legendinėje dalyje minimas liet. kunigaikštis. Kai kurių istorikų nuomone, Ringaudas galėjo būti Mindaugo tėvas.“¹⁶

Duomenų apie Ringaudą ar Rimgaudą galima rasti ne tik enciklopedijose, bet ir moksliniuose leidiniuose. Knygos „Lietuvos metraštis. Bychovco kronika“¹⁷ pratarinėje istorikas Rimantas Jاسas rašė: „Tarp labai nedaugelio išlikusių ligi XIX a. pasaulinės istorijos paminklų, sukurtų Lietuvos valstybėje iki XVI a. vidurio slavų kalba, Bychovco kronika yra įdomiausias ir palyginti didžiausias kūrinys, jungiantis ir istorinio šaltinio, ir politinės publicistikos, ir grožinės literatūros elementus. Tai vienas iš vertingiausių Renesanso epochos pradžios Lietuvos kultūros paminklų, kuriame ryškiausiai atsispindi jos valdančiųjų sluoksnių pažiūros į savo valstybę, į jos santykius su kaimynais, į jos praeitį.“¹⁸ Iš cituotos pastraipos aiškėja, kad minimo veikalo negalime laikyti tikra istorine tiesa. Jo vertę ypač menkina

tai, kad aprašomi istoriniai įvykiai mažai kur tedatuojami, t. y. trūksta konkrečios įvykių sąsajos su laiku.

Ringaudas Bychovco kronikoje¹⁷ vadinamas Rimgaudu ir jam skirta nemažai dėmesio. Knygoje minimas Lietuvos ir Naugarduko kunigaikštis Algimantas, valdęs nemažai laiko ir savo įpėdiniu didžiojoje Naugarduko kunigaikštystėje palikęs Rimgaudą. Rimgaudui nemažai laiko kunigaikščiavus Naugarduke ir daugelyje rusų miestų Kijevo kunigaikštis Svetoslavas, Vladimiro kunigaikštis Levas ir Drucko kunigaikštis Dimitrijus tarpusavyje susimokę pradėti kovą prieš „didįjį kunigaikštį Rimgaudą“. Jie dar pasiėmę pagalbon kelis tūkstančius Užvolgio chano totorių. Didysis kunigaikštis Ringaudas pasitikęs juos Mogilnoje prie Nemuno upės ir pradėjęs su jais žiaurų mūšį. Ir kovoje vieni su kitais kuo nuožmiausiai nuo ankstausryto iki vėlaus vakaro. Ir Ringaudas su savo kariais triuškinde su triuškinęs rusų kunigaikščius su visa jų kariauna bei totorių orda. Ir gyvenęs Ringaudas daugelį metų Naugarduke, ir pasimiręs įpėdiniu palikdamas savo sūnų Mindaugą.¹⁷

Kitu istoriniu šaltiniu laikytina Alberto Kojalavičiaus-Vijūko pirmoji lotyniškai parašyta ir Dancige 1650 m. išleista „Lietuvos istorija“¹⁹. Pats autorius pripažino, kad jo veikalas paremtas vieninteliu šaltiniu – Motiejaus Strykowski (gyvenusio ir dirbusio Varniuose) kronika – ir esąs literatūriškai bei idėjiškai perdirbtas. Perdirbimas galėjo būti esmingas, nes A. Kojalavičius buvęs Jėzuitų ordino narys, teologijos daktaras ir, nežiūrint to, jis nebuvo męgstamas ordino vadovybės, kaip „iš Vijukų kilęs bajorelis“, o jo parašytoji istorija buvusi „kelių <...> Jėzaus draugijos teologų peržiūrėta bei aprobuota“.²⁰ Pagal A. L. Šilerį „A. Kojalavičius – geriausias ano meto istorijos rašytojas“²⁰. Šiuolaikinio istoriko prof. A. Bumblausko nuomone, „kai kas teigia, kad svarbiausius dalykus apie senąją Lietuvą (arba LDK) išdėstė pirmieji Lietuvos istorikai – Motiejus Strykowski ir Albertas Kojalavičius-Vijūkas XVI–XVII a. Net jei

šis teiginys teisingas tik iš dalies, rašant naują istorijos knygą jį reikia turėti omenyje.⁴¹²

Pagal Kojalavičių¹⁹, Rimgaudas buvęs Lietuvos, Žemaitijos, Naugarduko, Poleksijos, Černigovo ir Seversko didysis kunigaikštis. Ir tai nebuvo tuščias vardas: „Pažiūrėjęs į jo valdomų žemių dydį, pagalvotum, ar imperija nėra buvusi mažesnė.“ Autorius teigia, kad „naujo titulo jam be galo buvo pavydima ne tiek dėl to, kad valdė abi Lietuvos, Žemaitiją, Kuršą, Poleksiją, Naugarduką, Mozyrių bei Pinską, Severską, Černigovą, kiek dėl pačios teisės valdyti. Mat teisėtas paveldėtojas Šventaragis globos dingstimi beveik visai nušalintas nuo valdymo, buvo verčiamas tol laukti jam priklausančios valdžios, kol per klastą ir apgaulę viešpatavo Rimgaudo palikuonys.“ Kitoje vietoje rašoma, kad Rimgaudas „tapo išrinktas kunigaikščio Šventaragio, beveik kūdikio globėju“. Rimgaudas valdęs apie 1230–1235 metus ir savo sostinę iš Kernavės perkėlęs į Naugarduką. Apie Rimgaudo valdymą rašoma: „Tada ėmė ryškėti brandi ir tvirta valdžios sandara, pajėgianti atlikti bet kokią žygį, kai iš tokios daugybės žemių susidarė viena valstybė, valdoma bendro valdovo.“ Tuo metu Kijevo kunigaikštis Sviatoslavas, subūręs rusų kunigaikščius ir pasitelkęs skitus (taip Kojalavičius vadino mongolus-totorius – *aut. past.*), užpuolęs Lietuvos žemes ir nusiaubęs didžiulius plotus. Tik prie Mogilno Rimgaudas su lietuvių kariuomene užtvėręs priešui kelius: „Vienoje pusėje – didžiulė rusų rikiuotė, sparnuose sustiprinta skitų raiteliais, kitoje – nedidelė lietuvių kariuomenė.“ Mūšis aprašytas smulkmeniškai, o glaustai galima teigti, kad po visą dieną trukusių įtemptų kautynių nugalėję lietuviai. „Ringaudas nenorėjo daugiau nei savo pykčio nugalėtiems rodyti, nei savo sėkmės plėtoti ir pasirinko taiką.“¹⁹

Maždaug tuo pat metu smarkiai sustiprėjęs Livonijos ordinas kelis kartus veržėsis į Žemaitiją, bet, anot Kojalavičiaus, „sustiprėjusiam priešui nebuvo atiduota nė vienas Žemaitijos sprindis“¹⁹.

Apie 1238 m. (gal čia minimas 1236 m. Saulės mūšis, nes tarp kritusių 48 ordino riterių minimas ir „pats Volkevinas“ – *aut. past.*) buvusi „sumušta didžiulė riterių kariuomenė ir jai atėję į pagalbą vokiečiai: žuvo karo vadai magistras Folkvinas, baronas Danenbergas, vokiečių riteris Haseldorfas, be galo išgarsėjęs karo žygiais, ir 48 ordino broliai“. Nors karo metu tvarkęs valstybę Ringaudas neilgai galėjęs džiaugtis taika, susirgęs jis miręs Naugarduke. Po Ringaudos mirties Šventaragis turėjęs atgauti tėvoniją, bet pasitenkinęs „Žemaitija, kurią jam neseniai buvo užleidę valdyti, ir ginčo dėl Lietuvos nepradėjo“¹⁹.

Kiek kitaip Ringaudas vaizduojamas Prancūzijos istoriko Ch. L. T. Pichelio knygoje „Žemaitija“²⁰. Pagal ją, Ringaudas buvęs Žemaitijos karaliumi nuo 1222 iki 1242 metų. Jis buvęs jauniausias Žemaitijos karaliaus Montvilos sūnus, todėl valdovu tapęs pagal Žemaitijoje egzistavusį Saulės namų įpėdinystės paprotį. Ringaudas greitai pelnęs visos Rytų Europos tautų pagarbą ir pripažinimą ne tik už savo karinius žygdarbius, bet ir už išskirtinius sugebėjimus valdyti plačią šalį. Ringaudas darniai dirbęs kartu su savo vyriausiuoju broliu Erdvilu. Ringaudas kariavęs su priešais rytuose, o Erdvilas saugojęs krašto ribas Vakaruose. Ringaudas tikriausiai buvęs pirmasis valdovas, kuris suvienijo visas aiškių gentis į ryžtingai veikiančią karinę sąjungą. Jis nepažeidęs mažesnių kunigaikščių, turinčių paveldėjimo teises, autonomijos. „Pirmoji rusų kronika“ teigia, kad Ringaudos kariuomenė, 1225 metais nusiaubusi Naugarduką, buvusi tokia didelė, kad „...niekas nieko panašaus nebuvo regėjęs nuo pat pasaulio sukūrimo pradžios“²¹. Matyt, apie tą patį karo žygį rašė V. Pašuta²², teikdamas nuorodą į pirmąją rusų metraščio sąvadą. Jis, panašiai kaip ir Pichelis, teigė, kad „karas buvo nepaprastai didelis, tokio nuo pat pasaulio pradžios nėra buvusio“. Tik Pašuta nurodė, kad žygis buvęs 1226 m. ir lietuviai puolę Toržoką, Toropecą, Polocką, Smolenską. Pichelis toliau rašė, kad Ringaudas su Erdvilu apie 1223 m. prie Tripeko upės sumušę generolo Subutajaus vadovaujamą

mongolų kariuomenę ir iš mongolų-totorių jungo išvadavę Kijevą. Kiek vėliau, 1227 m. Ringaudas dvikovoje įveikęs Čingischano sūnų Jochį.⁹ V. Pašutos knygoje rašoma, kad „lietuvių dalyvavimas, ginant Smolensko žemes nuo totorių-mongolų puldinėjimų, visiškai galimas, ypač turint omenyje, jog 1239 m. metraštyje užrašyta ten buvus lietuvių kunigaikštį“¹⁰. Tikėtina, kad tai galėjo būti Ringaudas. Pagal Pichelį, dar vėliau, 1241 ar 1242 m., Ringaudo vadovaujami žemaičiai ir lietuviai laimėję mūšį prie Lydos su mongolais, kuriems vadovavęs chanas Šeibekas – jau minėto Jochio sūnus. Mūšyje žuvęs pats Šeibekas, todėl vietovė, kur vykęs mūšis, gavusi Šeibeko lauko vardą.⁹

Dalis Pichelio knygoje pateiktų duomenų apie Ringaudą yra paimiti iš legendinių šaltinių, gal todėl jie daug kuo neatitinka šiandieninės oficialiosios Lietuvos istorijos versijos, bet jie nėra nukopijuoti ir nuo kitų jau minėtų šaltinių. Knyga patraukli tuo, kad jos autorius – tolimos Lietuvai Prancūzijos istorikas, kuriam neprimesi tendencingumo už Žemaitijos idealizavimą, ir naudojo jis netradicinius literatūros šaltinius, į kuriuos, gaila, ne visur tiesiogiai teiktos nuorodos, tačiau Lietuvos istorikai neturėtų atsainiai ignoruoti tos knygos, o pabandyti gal bent studentų darbais išsiaiškinti paties autoriaus tapatybę (man kol kas to nepavyko pasiekti – *aut. past.*), jo knygoje pateiktų literatūros šaltinių realumą ir kai kurių iš jų atitiktį knygoje pateiktiems teiginiams. Dėmesį Pichelio knygoje skelbiams duomenims stiprina ir S. Daukanto istorijos⁵ teiginiai, kad Ringaudas Lietuvą valdyti pradėjęs 1227 m., prie Lietuvos prijungęs „Pinsko, Severijos, Černigovo žemes“, ties Mogilno (Mogiliovo) piliimi sunaikinęs Sviatoslavo vedamus gudus, pasiekęs žymių, konkrečiai įvardijamų pergalių prieš „miečėivius“ (taip Daukantas vadino Livonijos ordiną – *aut. past.*), inicijavęs pergalingą Skirmanto žygį prieš totorius ir miręs 1237 m.

Simonas Daukantas mums svarbus ir plačiai žinomas kaip istorikas, rašytojas, švietėjas, vienas iš pirmųjų tautinio atgimimo

ideologų, pirmasis parašęs Lietuvos istoriją lietuviškai. Jis – pirmasis istorikas, lietuviškai rašęs apie Ringaudą.

Apie Ringaudą iš užsienio

Rytų kraštuose nepavyko rasti duomenų apie Ringaudą (Ringaudą). Vakaruose tokių duomenų esama. Seniausias man žinomas šaltinis – dar 1890 m. Filadelfijoje išleista enciklopedija. Joje, gana išsamiai aprašius XIII amžiaus pradžios Lietuvos situaciją, Ringaudas vadinamas pirmuoju Lietuvos valdovu (*prince*), suvienijusiu pasisklidusias gentis aplink save ir valdžiusiu Lietuvą 1230–1235 metais. Ten pat rašoma, kad Ringaudo centralizavimo politiką toliau vykdęs jo sūnus Mindaugas (miręs 1263 m.), o Kęstutis vadinamas nacionaliniu lietuvių didvyriu (*the legendary national hero*).²¹ Jei dėl paminėtos Mindaugo tautos centralizavimo politikos reikalinga atskira diskusija, tai įrašai enciklopedijose apie Lietuvą ir Ringaudą negalėjo būti be rimto pagrindo. Iš Vakarų atėjusiu šaltiniu vadintina ir anksčiau aptartoji Ch. L. T. Pichelio knyga.⁹

Tik prieš porą metų man pasitaikė galimybė susipažinti su garsios Lietuvoje Giedraičių giminės palikuonimi, Oksfordo universiteto Anglijoje profesoriumi Mykolu Giedraičiu (3 pav.) ir šiuo metu Oksforde tebegyvenančiu (straipsnis publikuotas 2011 m., o 2017 m. gruodžio 29 d. M. Giedraitis mirė Oksforde – *red. past.*). Paaiškėjo, kad jis jau senokai palaiko ryšius su Lietuvos istorikais, perduoda jiems savo istorijos tyrinėjimo darbus. Kai paprašiau jo duomenų apie Lietuvos istoriją iki Mindaugo laikų, profesorius pirmiausia pasiūlė kreiptis į Lietuvos istorijos instituto direktorių dr. Rimą Miknį, o šiek tiek vėliau – į Lietuvos dailės akademijos rektorių profesorių Adomą Butrimą, kuriems jis davęs savo darbų kopijas. Kai abu minėtieji garbūs veikėjai paaiškino neberandantys jiems

dovanotų darbų, Mykolas Giedraitis vieną savo publikacijos kopiją atsiuntė ir man, o daug daugiau dovanojo Lietuvos mokslų akademijos bibliotekai.

Man atsiųstame Oksfordo universiteto *Slavistikos* darbuose spausdintame moksliniame straipsnyje²² yra duomenų ir apie Ringaudą. M. Giedraitis, naudodamasis jo nurodomais istoriniais šaltiniais, Ringaudą vadina pirmuoju Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu (*Grand Duke*) XIII amžiuje. Jis – Dausprungo ir Mindaugo tėvas – buvęs „toks galingas, kad nebuvo jam lygių Lietuvoje“.

3 pav. Oksfordo universiteto profesorius, istorikas Mykolas Giedraitis su dukra Mel. Nuotrauka iš autoriaus asmeninio archyvo

M. Giedraitis teigia, kad Lietuvos valstybingumo pradžia (*political history*) yra palyginti gerai suprata ir daug kur randamos išsamios suvestinės.^{6,23} Tai sutampa ir su Lietuvos istoriko Zenono Ivinskio teiginiu, kad „eilė smulkių teritorijų, kokių daug buvo etnografinėje Lietuvoje (Aukštaičiuose ir Žemaičiuose), turėjo būti dar XII a. gale

apjungta į stambesnę valdą vieno kunigo rankose⁴². Mykolas Giedraitis, remdamasis jam žinomais duomenimis, atkūrė Lietuvos valdovų vardus, jų valdymo eiliškumą ir giminystės ryšius:

- I didysis kunigaikštis (DK) – Ringaudas, Dausprungo ir Mindaugo tėvas;
- II DK – Živinbudas (miręs apie 1220 m.). Jis nebuvo Ringaudo dinastijos;
- III DK – Dausprungas (miręs apie 1238 m.) Ringaudo sūnus;
- IV DK – Mindaugas (miręs 1263 m.), Ringaudo sūnus, karalius nuo 1253 m.;
- V DK – Žemaitijos Treniota (miręs 1264 ar 1265 m.);
- VI DK – Vaišvilkas (miręs 1267 m.), vyriausias Mindaugo sūnus, valdęs Juodąją Rusiją iki 1264 m.;
- VII DK – Švarnas (miręs 1268 ar 1269 m.), Mindaugo žentas, Haličo karaliaus Danilo sūnus;
- VIII DK – Traidenis (miręs 1281 ar 1282 m.). Jis nebuvo Ringaudo dinastijos;
- IX DK – Daumantas (miręs 1285 m.). Jis nebuvo Ringaudo dinastijos.

„Didysis kunigaikštis Daumantas (miręs 1285 m.) buvo kitas asmuo nei Daumantas (miręs 1299 m.), Našios kunigaikštis, Pskovo didysis kunigaikštis (*Prince*) nuo 1266 m., Mindaugo svainis ir žudikas.“

Lietuvos valstybingumo pradžią Mykolas Giedraitis atsekė nuo XII a. pabaigos ir XIII a. pradžios, pradedant Ringaudo valdymu. Šis kunigaikštis valdęs tais laikais, kai Livonijos vokiečiai patyrė didelius pralaimėjimus lietuviams prie Kuoknės ir kai visos Lietuvos kariuomenė vėl įsiveržė į vokiečių teritoriją 1207 m. Ringaudo paveldėtojais buvę du jo sūnūs, bet tarp Ringaudo ir jo sūnų trumpam laikui įsiterpęs Ringaudo dinastijai nepriklausęs antrasis didysis kunigaikštis Živinbudas.²²

Studijuodamas minimą M. Giedraičio publikaciją²² supratau, kad Živinbudo vadinimas didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu grindžiamas vien dėl to, kad jis buvo įvardytas pirmuoju asmeniu gerai žinomoje Lietuvos sutartyje su Haličo-Volynės kunigaikštyste 1219 m. Tačiau žinoma ir tai, kad minimu istoriniu laikotarpiu Lietuvai nuolat grėsė pavojus iš tuo metu sustiprėjusio Livonijos ordino, dėl kurio ir minima sutartis su rusais buvo sudaroma, siekiant išvengti grėsmės iš kelių pusių. Dėl to galima spėti, kad valstybės valdovas, o kartu ir kariuomenės vadas Ringaudas tuo metu galėjo dalyvauti kariniuose veiksmuose su Livonijos ordinu ar turėjo kitokių neatidėliotinų valstybės valdymo reikalų, todėl sutartį su Haličo-Volynės kunigaikštyste įpareigojo pasirašyti kunigaikščiui Živinbudui su gausia skirtingų žemių kunigaikščių delegacija. Tai lyg patvirtina ir žinia, kad 1218-1219 m. žiemą 1500 lietuvių būrys nužygiavo per užšalusią Baltijos jūrą į estų gyvenamą Saremos salą.¹² Be to, Livonijos kronika mini 1218 metais lietuvius buvus prie Pskovo, o 1219 metais – prie Mežotnės.¹¹ S. Daukantas rašė, kad tais pat (1219) metais „pagonių krikštyti atvyksta ir žvėdai“¹⁵ (švedai).

Vaizduodamas Ringaudo dinastiją, M. Giedraitis nurodė^{22,24}, kad vyriausio Ringaudo sūnaus Dausprungo žmona buvusi Žemaitijos kunigaikščio Vykinto sesuo, o Vykintas vedęs Dausprungo seserį. Ringaudo sūnus Mindaugas Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulą perėmęs iš vyresnio brolio Dausprungo, nors į tą vietą atkakliai pretendavęs ir Dausprungo sūnus Tautvilas. Vėliau, po Mindaugo, Lietuvos didžiaisiais kunigaikščiais buvę dar trys Ringaudaičiai: Treniota, Ringaudo dukters ir Žemaitijos kunigaikščio Vykinto sūnus; Vaišvilkas, vyriausias Mindaugo sūnus ir Švarnas, Dausprungo dukters ir Haličo karaliaus Danilo sūnus.²²

Atrodo, nėra jokios logikos nutylėti tokios asmenybės kaip Ringaudas Lietuvos istorijos veikaluose. Tokį trūkumą galbūt galima pateisinti grupei istorikų, kūrusių Lietuvos istoriją (red. A. Šapoka)

prieš 1936 metus¹⁵, kai neseniai nepriklausomybę gavusios Lietuvos sąlygomis buvo sunkiau pasiekiami ankstesnių laikų istoriniai šaltiniai. Vienas iš tos grupės istorikų Zenonas Ivinskis², atskirą Lietuvos istoriją kūręs gerokai vėliau, jau keliuose vietose paminėjo Ringaudą. Skyriuje „Valstybės iškilimas“ jis rašė: „Eiliuotinė Livonijos kronika, neminėdama vardo, kalba apie Mindaugo tėvą kaip apie labai galingą vadą, kuriam nebuvo lygaus. Jau kur kas vėlesni lietuvių šaltiniai (vad. Lietuvos metraščio įvairūs sąvadai) yra užrašę jį Ringaudu. O Strykowski Ringaudą vadina tiesiog „didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu“. Kitoje to skyriaus vietoje teigiama: „Antroji Metraščio redakcija aprašo, kaip Mindaugo tėvas (Bychovco kronikoje jis čia pavadintas Ringaudu) 1234 m. kovojo prieš totorius „nuo saulės patekėjimo iki jos nusileidimo“ prie Mohilnos (Nemuno aukštupio dabartinėje Gudijoje). Lietuvos valdovas, pagal Lietuvos metraščių, totorius ir jų sąjungininkus rusų kunigaikščius galutinai sutriuškinęs (*na golovu porazil*).“

Apibendrinimas

Nebandau šiuo metu vertinti aprašytų šaltinių, kuriuose tikėtini nukrypimai nuo objektyvios istorinės tiesos, tačiau esu įsitikinęs, kad prie tiesos galima priartėti, jei tik mūsų istorikai tam skirtų rimtesnį dėmesį. Užuoat nurašinėjus mums ilgus amžius buvusių priešiškų šalių (Vokietijos ir Lenkijos) istorikų vadovėlius, reikėtų sumaniau taikyti lyginamąjį metodą tarp jau minėtų šalių bei Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos, Estijos, netgi Švedijos, o galbūt ir Danijos, Norvegijos, Čekijos, Vengrijos ir Anglijos istorinių šaltinių. Prieš kurį laiką Lietuvos televizijoje šmėstelėjo žinutė, kad iš Švedijos gauta svarbių duomenų apie senovės Lietuvos istoriją, deja, vėliau apie tai nieko nebeskelbiama. Ar tai nėra dar vienas suokalblio prieš istorinę tiesą signalas?

Neverta net tikėtis istorinės tiesos iš šiuolaikinių Lietuvos „džijų“ istorikų, kokiais pagal neseniai išleistas Lietuvos istorijų „plytas“ vadinu Edvardą Gudavičių³ ir Alfredą Bumblauską². Pirmasis Ringaudo neminėjo dėl jo akiai kopijuotos anksčiau minėtosios Lietuvos priešų sukurptos hipotezės, kad Lietuvos valstybė buvusi sukurta Mindaugo. Todėl E. Gudavičius Lietuvos istoriją kūrė, pamėgdžiodamas atvirų ilgaamžių Lietuvos priešų vokiečių ir nedraugų lenkų istorikų koncepcijas. Tai patvirtina ir A. Bumblauskas¹², teigdamas, kad Gudavičiaus sukurto „istorijos samprata koreliuoja ir su žymių lenkų bei vokiečių istorikų <...> darbais“. O A. Bumblauskas akiai tos pačios istorijos vertinimo metodologijos laikėsi, matyt, vengdamas tapti izoliuotu nuo vadinamojo Lietuvos istorikų „elito“. Jis, savąją „paveikslėlių istoriją“ grubiai tempdamas, kaip pats rašo, „ant savo kurpalio“, nesugebėjo net pavadinimo priderinti prie turinio. Pavadinime nurodytas 1009–1795 m. aprašomasis periodas, o 7 ir 8 knygos skyriai „Baltų gentys“ ir „Lietuviai – sausumos vikingai“ skirti ankstesniam periodui, bet nei tuose skyriuose, nei kur kitur Ringaui paminėti profesorius Bumblauskas vietos nerado. Todėl abiejų minėtų istorikų knygos vadintinos politinėmis arba politinių struktūrų istorijomis.

Esu įsitikinęs, kad **neigti Ringaudo** (ar Ringaudo pagal kitus šaltinius) **istoriškumą gali tik aršūs suokalbčio prieš istorinę tiesą šalininkai**. Net lenkų istorikas H. Paszkiewiczčius²⁵ tvirtino atsekęs Ringaudo dinastiją Lietuvos XIII a. istorijoje su vieninteliu Lietuvos karaliumi Mindaugu. Paszkiewiczčiaus duomenų autentiškumui, kaip minėta, pritarė šiuolaikinis Oksfordo universiteto istorikas prof. Mykolas Giedraitis savo „Baltų apyaušrio“ (*BALTIC DAWN*) tyrinėjimų aprašyme.²⁴

Galima džiaugtis, kad pasigirsta tokių perspektyvių jaunesnės kartos istorikų kaip Tomas Baranauskas balsai, deja, demokratine vadinamoje Lietuvoje pastarieji sunkiai prasiskina kelią.

**ĮSIGYKITE
KNYGĄ DABAR**

obuolys.lt